

I SLOBODA IZRAŽAVANJA

U periodu na koji se ovaj monitoring izveštaj odnosi zabeleženo je više slučajeva koji ukazuju na moguće povrede slobode izražavanja.

1. Pretnje i pritisci

1.1. Lokalnim televizijama koje 22. septembra nisu snimale kako gradonačelnik Leskovca Goran Cvetanović obilazi čišćenje divlje deponije u selu Međa biće za 10 posto umanjena nadoknada iz gradskog budžeta. Gradonačelnik Cvetanović je, naime, juna ove godine potpisao ugovore sa predstavnicima sedam medija o sufinansiranju informativnih sadržaja. Prema tim ugovorima, Televizija Leskovac i Televizija Protokol K-1 dobijaju mesečno po 250 hiljada dinara, Televizija Studio MT 150 hiljada, a televizije 4S i Klisura po 100 hiljada dinara. Za nedeljnik „Nova Naša reč” izdvaja se 70 hiljada dinara, a za Radio Ekos 50 hiljada. Događaj u Međi pratile su samo TV Leskovac i TV 4S. Cvetanović je, kako je prenela TV Leskovac, izjavio da je naredio načelniku Uprave za finansije da svim medijima koji nisu bili u Međi skine 10 posto sa naredne uplate. „Otkako smo potpisali ugovore sa medijima o njihovom sufinansiranju, redovno smo isplaćivali novac, pa čak i desetak dana pre roka. Ovo liči na javašluk. Ako gospoda iz medija žele novac od lokalne samouprave, moraće stalno da nas prate”, naglasio je prvi čovek grada. Dodao je da mu je poznato da neke televizije razmenjuju snimljeni materijal, ali je ocenio da je to neprofesionalno. „Naređujem prisutnim televizijskim ekipama da sada, ali i ubuduće, ne daju svoj snimljeni materijal kolegama iz drugih medijskih kuća”, kazao je pred saradnicima gradonačelnik Cvetanović.

Zakonom o radiodifuziji propisano je da se regulisanje odnosa u oblasti radiodifuzije zasniva na načelima slobode, profesionalizma i nezavisnosti radiodifuznih javnih glasila, kao garancije ukupnog razvoja demokratije i društvene harmonije, kao i na zabrani svakog oblika cenzure i/ili uticaja na rad radiodifuznih javnih glasila, čime se garantuje njihova nezavisnost, nezavisnost njihovih redakcija i novinara. Zakonom o lokalnoj samoupravi propisano je da se lokalna samouprava, između ostalog, stara o javnom informisanju od lokalnog značaja i obezbeđuje uslove za javno informisanje na srpskom jeziku i jeziku nacionalnih manjina koji se koriste na teritoriji opštine. Nažalost, ono što se u praksi događa, a što pokazuje i primer iz Leskovca, jeste to da smo umesto „staranja o javnom informisanju od lokalnog značaja” i umesto „obezbeđivanja uslova” za takvo informisanje dobili odnos u kome lokalni funkcioneri pomoć koju dodeljuju medijima koriste kao mehanizam posredstvom koga utiču na uređivačku politiku, diktiraju o čemu će se izveštavati, pa čak i zabranjuju programsku razmenu snimljenih materijala. Tako se javno informisanje od lokalnog značaja pretvara u informisanje od interesa za lokalne funkcionere i u suprotnost informisanju, odnosno – u propagandu.

Ovo je opet u suprotnosti i sa Zakonom o javnom informisanju, koji predviđa da niko ne sme ni na posredan način da ograničava slobodu javnog informisanja, naročito ne zloupotrebom državnih ovlašćenja, zloupotrebom prava, uticaja ili kontrole nad sredstvima, kao ni bilo kojim drugim načinom podesnim da ograniči slobodan protok ideja, informacija i mišljenja. Isti Zakon propisuje i da niko ne sme da vrši bilo kakav pritisak na javno glasilo i njegovo osoblje, kao ni uticaj podesan da ih omete u obavljanju posla. Ono što posebno pada u oči, a iz čega se može zaključiti da se u konkretnom slučaju uopšte ne radi o brizi za javno informisanje od lokalnog značaja, pa ni o brizi za ekonomičnost u raspolaganju javnim sredstavima, jeste nerazumna zabrana programske razmene snimljenih materijala. Izgleda da gradonačelnika više zanima pompa i da ga na svakom koraku prati pet kamera nego da građani budu upoznati sa informacijom koja može biti od značaja za očuvanje životne sredine (čišćenje deponije) u njihovom okruženju. Ovim se samo još jednom pokazuje koliko je neophodno što pre, u skladu sa onim što predviđa Medijska strategija, ustanoviti potpuno drugačiji model staranja o javnom informisanju od lokalnog značaja i obezbeđivanja uslova za javno informisanje od lokalnog značaja, jer se ono što se u lokalnim samoupravama po Srbiji dešava pretvorilo u potkupljivanje i uslovljavanje medija i zloupotrebu javnih sredstava zarad interesa lokalnih oligarhija, a što nije u interesu lokalnih zajednica.

1.2. U saopštenju dnevnog lista „Kurir“, objavljenom 10. septembra, navodi se da su vlasnik tog lista Aleksandar Rodić i urednik nedeljnika „Akter“ Tihomir Trišić izloženi pritisku vrha srpske policije zbog, kako se tvrdi, „izveštavanja javnosti o zloupotrebama, korupciji i organizovanom kriminalu u samom vrhu srpske policije, kao i zbog intervjua o policijskoj mafiji koji je ‘Kuriru’ dao urednik ‘Aktera’ “. U saopštenju se takođe tvrdi da list ima saznanja da Rodiću i Trišiću preti „montirano hapšenje“. Predsednik Vlade i ministar unutrašnjih poslova Iвица Dačić izjavio je da apsolutno nije bilo reči u državnom vrhu, državnom rukovodstvu, o bilo kakvim hapšenjima novinara, kao i da se o tome uopšte i ne razmišlja. Ministarstvo kulture i informisanja Srbije objavilo je ovim povodom kratko saopštenje u kojem osuđuje bilo kakvo mešanje u uređivačku politiku i pritisak na novinare u obavljanju svoje profesionalne delatnosti i apeluje na sve organe javne vlasti da se uzdrže od bilo kakvih vidova pritisaka. Dan pre saopštenja „Kurira“ direktor policije nije dozvolio novinarima ovog lista, ali ni novinarima dnevnog lista „Blic“, da prisutvuju konferenciji za štampu. Ovakav postupak obrazložen je tvrdnjom da je konferencija bila predviđena samo za elektronske medije.

Dnevni list „Kurir“ danima je, u septembru, objavljivao tekstove o navodnim zloupotrebama, korupciji i organizovanom kriminalu u samom vrhu srpske policije. Nakon serije ovih tekstova usledile su optužbe za pritisak iz policije i pripremanje „montiranog hapšenja“ vlasnika medija i novinara. Nesporno je Zakonom o javnom informisanju popisano da niko ne sme da ograničava slobodu javnog informisanja nijednim načinom podesnim da ograniči slobodan protok ideja, informacija i mišljenja, a naročito zloupotrebom ovlašćenja, prava ili uticaja. Nije najjasnije ko je i na kakav način pretio Rodiću

i Trišiću, ali je izvesno je da su novinari „Kurira”, ali i još jednog štampanog medija - „Blica”, bili onemogućeni da prate jednu konferenciju za štampu direktora policije, uz obrazloženje da je konferencija bila predviđena samo za elektronske medije. Ovo takođe predstavlja povredu odredaba Zakona o javnom informisanju, kojim je predviđeno da su državni organi, pa i policija, obavezni da informacije o svome radu učine dostupnim za javnost pod jednakim uslovima za sve novinare i sva javna glasila. Organizovanje konferencija za medije uz diskriminaciju jedne vrste medija u odnosu na druge, odnosno u ovom slučaju štampanih medija u odnosu na elektronske, svakako predstavlja diskriminaciju, odnosno Zakonom zabranjeni uticaj podesan da omete štampane medije u obavljanju njihovog posla.

2. Sudski postupci

2.1. Viši sud u Novom Sadu, početkom septembra ove godine, doneo je presudu kojom je u celosti odbijen tužbeni zahtev Todora Bukinca, vlasnika ergele „Bukinac”. Bukinac je podneo tužbu protiv većeg broja medija (Radio 021, RDP B92, Izdavačko društvo Ringier Axel Springer, novinska agencija Beta) i njihovih urednika, jer su izveštavali o tome da su njegovi konji napuštali ergelu i slobodno šetali između zgrada u novosadskom Novom naselju. Tužilac je tužbom zahtevao naknadu nematerijalne štete zbog povrede časti i ugleda nastale usled iznošenja neistinith informacija i zahtevao po 1.000.000 dinara od svakog medija, odnosno ukupno 4.000.000 dinara. Bukinac nije sporio navode u tekstu da su konji bili van ergele, ali je tvrdio da nije tačna informacija koju su mediji takođe preneli da su ti konji zapravo bili lipicaneri koji su predmet spora između Hrvatske i Srbije. Konkretan spor je, naime, okončan, a konji vraćeni Hrvatskoj još 2007. godine. Pored ovoga, Todor Bukinac je tvrdio i da nije tačna informacija da je od Hrvatske tražio naknadu u iznosu od 300.000 evra kako bi lipicanere vratio nazad. Viši sud je u svojoj presudi utvrdio da pogrešna informacija da spor između Hrvatske i Srbije još traje, iako je isti zapravo okončan, nije podobna da nanese štetu trećem licu – Todoru Dukincu, odnosno da takva vest, i pored toga što je netačna, ne može biti u uzročno-posledičnoj vezi sa povredom časti i ugleda tužioca. Sud je, uzimajući u obzir tvrdnju tužioca da je on neopravdano izložen ovakvom izveštavanju već 10 godina, utvrdio da ovaj tekst samo evocira te događaje i ukazao na to da sudovi moraju voditi računa o postojanju adekvatne uzročnosti prilikom odlučivanja o zahtevu za naknadu štete, koja u ovom slučaju nije postojala. U vezi s drugom tvrdnjom Todora Bukinca – da su mu čast i ugled narušeni informacijom da je tražio 300.000 evra naknade od Republike Hrvatske za vraćanje konja – sud je ocenom dokaza utvrdio da ta informacija zapravo nije netačna i da je naknada zaista primljena, doduše ne u gotovom novcu, već u naturi, budući da je Dukinac dobio potomstvo lipicanera koji su morali da budu vraćeni u Hrvatsku. Tužilac je iskoristio svoje pravo i uložio žalbu na presudu, tako da se sada čeka da se o istoj izjasni Apelacioni sud u Novom Sadu.

Informacija o tome da su rasni konji lipicaneri tokom noći napuštali ergelu i u potrazi za hranom pasli između zgrada u Novom Sadu preneti je u jednom broju medija ne samo kao još jedna bizarna priča već u kontekstu predistorije, odnosno, porekla ovih konja. Radilo se, naime, o potomcima lipicanera koji su tokom ratova devedesetih godina prošlog veka sklonjeni od ratnih dejstava u Hrvatskoj i dovedeni u Srbiju, odnosno Vojvodinu. Konji su kasnije bili i predmet spora dve države i vraćeni su u Hrvatsku. Ono zbog čega je, međutim, ova presuda značajna za medije u Srbiji, a postaće i još značajnija ukoliko je Apelacioni sud u Novom Sadu bude potvrdio, jeste nalaženje Višeg suda u Novom Sadu, koje je inače retko u praksi sudova u Srbiji, da nije svaka greška u medijskom izveštavanju osnov za naknadu štete, odnosno da obaveza naknade mora da podrazumeva relativno snažnu uzročno-posledičnu vezu povrede časti i ugleda koju jedno lice trpi i greške u izveštavanju. U konkretnom slučaju sud je našao da takva uzročno-posledična veza ne postoji. Držeći se istog standarda, Viši sud u Novom Sadu našao je i da informacija da je Dukinac tražio 300.000 evra naknade od Republike Hrvatske za vraćanje konja nije suštinski netačna, te da on ne može ostvarivati pravo na naknadu štete samo zbog toga što tu naknadu nije primio u novcu, već u naturi, odnosno u konjima, potomstvu lipicanera koji su vraćeni u Hrvatsku. Ovakve presude od izuzetnog su značaja za jačanje slobode izražavanja u Srbiji upravo zbog toga što potvrđuju da novinar ima pravo da pogreši i da nije svaka greška istovremeno i osnov za naknadu štete. Standard koji novinar mora da ispuni, naime, jeste standard dužne novinarske pažnje, a ne standard apsolutne istine.

2.2. U svom izveštaju koji se odnosio na maj 2013. godine pisali smo da je narodni poslanik Srpske napredne stranke i predsednik skupštinskog Odbora za ustavna pitanja Vladimir Cvijan podneo krivičnu prijavu protiv direktora i urednika „Naših novina” Vuka Vučurevića i Antonija Kovačevića, zbog navodnog ugrožavanja bezbednosti njegovog šestogodišnjeg sina. Cvijan je u Skupštini Srbije pred novinarima optužio Vučurevića i Kovačevića da su manijaci i pedofili i pozvao roditelje da ovim ljudima ne dozvole da prilaze njihovoj deci. Nakon Cvijanovog obraćanja u Skupštini na vozilima koja su se nalazila u okolini redakcije „Naših novina” postavljeni su leci s fotografijama Vučurevića i Kovačevića i natpisom „Pažnja! Pedofili”. Ove letke Cvijan je prethodno pokazivao novinarima. Krajem septembra „Naše novine” objavile su da je Prvo osnovno tužilaštvo u Beogradu odbacilo kao neosnovanu krivičnu prijavu koju je Cvijan podneo protiv Vuka Vučurevića i Antonija Kovačevića. Tužilaštvo je, kako se prenosi, zaključilo „da su Cvijanovi navodi o tome da su direktor i glavni urednik „Naših novina” ugrozili bezbednost njegove porodice neosnovani”. List, međutim, piše da se po drugoj prijavi, koju su Vučurević i Kovačević podneli protiv Cvijana zbog ugrožavanja njihove bezbednosti, nastavlja sprovođenje istražnih radnji.

Tekst povodom koga je došlo do podnošenja krivičnih prijavi objavljen je pod naslovom „Srbija u dubiozi, Cvijan u Dubaiju”. Tekst je najavljen na naslovnoj strani uz komentar: „Cvijan se luksuzira i preti novinarima”. Takođe se navodi da je Cvijanov aranžman koštao 1.400 evra i citira njegova izjava

da ga je putovanjem častila žena. Cvijan je tvrdio da je bezbednost njegove porodice ugrožena na taj način što je redakcija sa profila njegove supruge na Fejsbuku došla u posed fotografija njegovog sina. Zakonom o javnom informisanju propisano je da niko ne sme da vrši bilo kakav fizički ili drugi pritisak na javno glasilo i njegovo osoblje, kao ni uticaj podesan da ih omete u obavljanju posla. Zakon o javnom informisanju predviđa da su nosiocima državnih i političkih funkcija ograničena prava na zaštitu privatnosti ako je informacija važna za javnost upravo s obzirom na činjenicu da lice na koje se odnosi informacija vrši određenu funkciju, i to srazmerno opravdanom interesu javnosti u svakom konkretnom slučaju. Odluka tužilaštva da odbaci Cvijanovu prijavu protiv novinara kao neosnovanu nije iznenađujuća. Mnogo interesantnija i značajnija za medijsku scenu u Srbiji biće odluka tužilaštva po prijavi koja je podnesena protiv tog poslanika. Činjenica da ta prijava nije brzinski odbačena i da se po njoj sprovode istražne radnje svakako raduje jer je neophodno da se nesumnjivo utvrdi pitanje odgovornosti za distribuciju letaka kojima se novinari, kako bi se omeli u svom radu, optužuju za pedofiliju, budući da je taj slučaj predstavljao do sada nezabeleženi način ometanja novinara i redakcija u svom poslu.